

סימן יד

בענין שליחות במצוות, ובמצוות שבגופו

עכ"ל. גם בר"ן (ריש מס' פסחים) איתא דיש מצוות שאי אפשר להפטר ממנה ע"י אחרים כתפילין וציצית וישיבת סוכה. וכן מבואר באחרונים, בכפות תמרים (יום תרועה עמ' י'), ובחידושי חתם סופר פ' לולב הגזול, (גם יעוין שו"ת חת"ס אורח סי' קפ"ב), ובוודאי לא נעלם הק' דינא ממרן א"ח רשכבה"ג זי"ע.

על חלק אי מהמצוה אפשר לעשות שליח אפילו במצוות שבגופו

והנה על אף האמור מצאתי בספר שו"ת חלקת יואב (חור"מ סי' ד') קילורין לעיניים שכתב שם וז"ל: דעיקר הטעם דאין מועיל שליחות במצוות וכו', היא במצוות דהתורה הטילה על האדם, ולעול על צוואריהם נתנו, לא שייך כלל שיעשה שליח והוא יעשה מה שליבו חפץ, והא דמצינו מצוות שמועיל בהם שליחות כשחיטת הפסח, וסמיכה, אי לאו דגזה"כ, היינו כיון דהם רק חלק מחלקי המצוות ופרט מפרטיו, בזה אמרינן שפיר כיון דהבעלים עוסקים בגופו של מצוה, נמנין על הפסח ואוכלים, וכן בסמיכה דהוא רק חלק

שילחי דקייטא תשנ"ב בהרי עיה"ק ירושת"ו ראיתי נכון לברר ולמצוא יסוד ושורש במסגרת ההלכה, במה שכ"ק א"ח מרן הקדוש זיעוב"י מבעלזא נהג לעשות שליח לשינה בסוכה. אשר לכאורה היא תמיה, כיון דהוה מצוה שבגופו כמו תפילין וכדו', שאין מועיל בו שליחות. אמנם הנני עתה מחוץ לביתי ואין אתי ספרים כ"כ, אך לחיבת הקודש אבוא בעזהשי"ת בבירור הדברים עד מקום שידי מגעת כעת.

מקור הדין דבמצוה שבגופו אין מועיל שליחות אינו נזכר בגמרא, והוא בתוס' רי"ד (קידושין דף מ"ב ע"ב) מובא בקצוה"ח (סי' שפ"ב סק"א), ואיתא שם דמצוות שחייבו המקום לעשות בגופו אי אפשר להיפטר ע"י שליח, והוא לא יעשה כלום וכו', וכותב שם בהמשך לענין סוכה, וז"ל: אבל סוכה ה"נ דיכול לומר לשליחו עשה לי סוכה והוא יושב בה, אבל אם ישב בה חברו לא קיים הוא כלום, וכן לולב וציצית וכו',

השינה בסוכה נחשב לחלק אחד מחלקי המצוה

אמנם בני היקר (ה"ה כ"ק האדמו"ר

הרה"צ שליט"א, מחה"ס ביתו נאווה קודש)

בדבר שאלתך שהערתי דלמא המצוה ¹²³⁴⁵⁶⁷מח"מ

של ישיבת סוכה אין בה הגדר של

חלקי מצוה, כיון דהמצוה היא "תשבו

כעין תדורו", היינו באותו אופן שדר

בבית, וזה כולל בכללות את כל מה

שרגיל לעשות בבית, דהיינו אכילה

שתיה שינה וטיול וכו', והמצוה היא

אחת – כללית, ולא כל פרט חלק ^{אמ"ת והספד}

נפרד. לכאורה סברתך נכונה, אך פוק

חזי בלשונו של הספרא (בפ' אמור)

שמוכיח דהמצוה היא של חלקים

ופרטים, וז"ל: תשבו, אין תשבו אלא

כעין תדורו, מכאן אמרו אוכל בסוכה

ושותה בסוכה ומטייל בסוכה ומעלה

כליו בסוכה ע"כ. ומדלא כללינהו יחד

אוכל ושותה ומטייל בסוכה כלשון

הברייתא (סוכה דף כ"ח ע"ב) יש לדייק

דכל אחד לחוד הוא חלק ופרט במצוה

של כעין תדורו.

ועוד יש להוכיח מהא דאיתא

(סוכה דף כ"ז ע"א) כליל ראשון חובה היא

מדאורייתא לאכול פת בסוכה, משא"כ

בשאר ימים רשות, רצה אכיל רצה לא

אכיל. הרי דמחולק בפרטים. ובהדיא

כתב כן המנחת חינוך (מצוה שכ"ה) וז"ל:

מחלקי המצוה, בזה שפיר מועיל

שליחות, אבל לא יעשה שליח על

כל המצוה, ורוצה שחברו יהיה יהודי

וישראל במקומו להניח תפילין במקומו

וכו', עכ"ל. ^{אמ"ת והספד}

הרי חידש לן החלקת יואב דרק

במצוה שחברו עושה את כל המצוה

אינו מועיל שליחות, משא"כ במצוה

שיש בה כמה חלקים והוא בעצמו

עושה המצוה רק שממנה את חברו

לחלק ופרט ממנה, שפיר מהני לעשות

שליח. יוצא לנו לפי"ז לענייננו דהוא

הדין והוא הטעם בישיבת סוכה

הכוללת כמה פרטים וחלקי המצוה,

כגון אכילה ושתיה, שינה וטיול וכו',

במקרה דנן כשמקיים בעצמו את כל

המצוה, ורק בשינה שהיא אחד מחלקי

המצוה יכול שפיר לעשות שליח, וכ"ש

במקום שיש צורך גדול. והגם ששינה

בסוכה הוה מצוה שבגופו, הרי אין

החלקת יואב מחלק בכך, ואדרבא מזה

שהקדים וכתב תחילה 'דבמצוות

שהתורה הטילה על האדם לעול על

צוואריהם אינו יכול לעשות שליח, קאי

בפשטות על מצוות שבגופו. ובהמשך

לזה כתב וחידש את החילוק בשליחות

בין כל המצוה, או רק פרט וחלק ממנה,

משמע דגם במצוה שבגופו סובר לחלק

כן, וא"כ ה"ה לגבי שינה בסוכה כאמור.

צוהר חסידות

וכן מצוה זו דהיינו סוכה, יש בה שני חלקי המצוה, דהיינו בליל א' של סוכות מצות עשה לאכול כזית בסוכה, ומחוייב לחזור אחר סוכה, ואם אינו רוצה לאכול אינו מועיל, כי הוא מחוייב לאכול כמו מצה ותפילין, ואם לא קיים המצות עשה בלילה ראשונה עשה נגד רצונו ית"ש. ובשאר הלילות והימים אם רצה אינו אוכל ויושב בסוכה, ושוב אין חיוב עליו כמו ציצית, אך אם אוכל, מ"ע לאכול בסוכה, ואם אוכל קבע חוץ לסוכה עובר על המצוה, כמו בציצית כשלוש ד' כנפות ואינו מטיל בה ציצית וכו', ע"כ. הרי מפורש שהחשיב המנ"ח את ישיבת סוכה למצוה שיש בה שני חלקי מצוה, ודי לנו בזה לומר דכיון שהוא עוסק בעצמו בגופו של מצוה ובחלק שהוא חובה עליו, או אז יכול לעשות שליח לשינה, וכאמור עפ"י יסודו של החלקת יואב הנ"ל.

ויותר מזה י"ל עוד, דכמו שהמנ"ח חשביהו למצוה שיש בה שני חלקים, כיון ראכילת שאר הימים הוא בגדר רשות לעומת הלילה הראשונה שהוא חובה, כיון דאינם שוים באיכותם וכו', והגם שאם אוכל בסוכה גם בשאר ימים מקיים מ"ע של 'כעין תדורו', הוא הדין שנחשבים הטיול

והשינה והעכבה והישיבה לחלקים במצוה ביחס לאכילה, ובהתאם לשיטת רבינו תם (המובא בט"ז סי' תרל"ט סק"ב, ומזכר ברא"ש פ"ד סי' ג'), [ועי' לקמן שהבאנו את דברי ר"ת], שהאכילה היא העיקר והם טפלים לה לענין ברכת לישיב בסוכה. ובפרט למה שכתב המאמר מרדכי (סוס"י תרל"ט) דלדעת ר"ת ז"ל דנהגינו כוותיה הכי הוה עיקרא דמילתא לפום דינא דתלמודא שאין לברך אלא על האכילה, הרי שאינם שוים באיכות דרגתם, ונחשבים 'כחלקי מצוה ופרטים' ביחס להאכילה שהיא עיקר הקבע של המצוה.

אחרי עיון נלע"ד דהתוס' רי"ד עצמו סובר לחלק כן וכסברת החלקת יואב, והגם שדבריו הנ"ל הם המקור שמביאים האחרונים דבמצוה שבגופו לא מועיל שליחות, דממה שכתב "אבל שחייבו המקום לעשות בגופו היאך יפטר ע"י שליחו והוא לא יעשה כלום וכו'". וכן בהמשך לשונו כנ"ל: "אבל בסוכה אם ישב בה חברו לא קיים הוא כלום, וכן לולב וציצית" ע"כ. משמע דדוקא כשהוא אינו עושה המצוה כלל רק חברו יושב בסוכה עברו, בזה אינו נפטר ע"י שליחו, משא"כ כשהוא מקיים בעצמו ורק ע"י

גם בתקיעת שופר עושים שליח
על חלק מהמצוה

והנה לפי דברי החלקת יואב הנ"ל
דבמצוה אשר יש בה חלקים שפיר
מועיל שליחות בחלק מחלקי המצוה
ופרט מפרטיו, ואם כנים דברינו דהוא
הדין לענין שינה בסוכה, יוכן לפי"ז
למה מועיל שליחות לגבי תקיעת שופר.
דהכפות תמרים (שם) כתב דבמצות
ד"ה היא התקיעה והשמיעה שניהם
יחד, ועיקר המצוה היא השמיעה
ולחלוקת מצות תקיעה עושה שליח
לחברו שיתקע בעדו, וכיון דשומע
ממנו התקיעה יוצא. אח"כ כתב והקשה
וכ"ת אם התקיעה היא חלק מן המצוה
איך יוצא אדם במה שחברו תוקע, הלא
במצוות שבגופו אין יכולים לעשות
שליח, וכי היכי דאין אדם יכול למנות
שליח שישמע שופר בעדו משום דתלוי
בגופו, ה"נ לא יעשה שליח שיתקע
בעדו, ודחק ליישב עיי"ש.

אבל עפ"י חידושו של החלקת
יואב מיושב שפיר, דדוקא כשאינו
מקיים בעצמו את המצוה כלל אלא
שרוצה למנות שליח – בהא אינו מועיל
שליחות, משא"כ כשמקיים בעצמו חלק
מן המצוה או אז יכול לעשות שליח על
איזה פרט מפרטי המצוה, וא"כ בני"ד

איזה פרט וחלק עושה שליח מהני, וזהו
שהשוה ישיבת סוכה ע"י חברו לציצית
ולולב שאין בהם חלקי המצוה, וא"כ
חברו עושה עבורו את כל המצוה,
כמו"כ ישיבת סוכה כשרק חברו יושב
בסוכה ולא הוא בכה"ג לכולי עלמא
אינו שייך שליחות במצוה שבגופו, אבל
כשהוא בעצמו יושב בסוכה כהלכתו
והשליחות היא לשינה בלבד מהני גם
לדיריה.

וגם בדברי הר"ן הנזכר בתחילת
דברינו אינו מוכרח שאינו סובר הק'
חילוקא. דהר"ן אינו בא לברר את דיני
השליחות במצוה, אלא עיקר דבריו הם
בנוגע לברכה מתי שמברכים ב'על',
ומתי שמברכים ב'למ"ד', וקאמר
דבתפילין ציצית וישיבת סוכה על כרחו
יש לקיימן בעצמו ואי אפשר להפטר
מהם ע"י אחר, ובאלו הכל מודים
דמברך עליהם בלמ"ד. וכאמור לעיל
דלכל הדעות "ישיבת סוכה"
משמעותו: כל חלקי המצוה! וגם
לדברי החלקת יואב אינו מועיל כלום
כשלא קיים בעצמו כלל, משא"כ
כשהוא מקיים בעצמו המצוה ורק חלק
מן המצוה עושה ע"י שליח, אפשר
שגם הר"ן יודה שמועיל.

כיון שהוא יוצא בשמיעת קול השופר שפיר יכול לעשות שליח לתקוע בעדו, ובפרט כיון שהשמיעה היא העיקר, דהרי את הברכה מברכים 'לשמוע'.

ובהתאם לזה יש לי עוד כמה דברים בבירור שיטת הפוסקים בדון תקי"ש, אך אין כעת המקום להאריך בה.

הפוגיא בב"ק ראייה להחלקת יואב

ויש לי להביא ראייה לחידושו של החלקת יואב הנ"ל, וחילוקו בדון שליחות במצוות. דבמס' ב"ק (דף ק"ט ע"ב) איתא ת"ר מניין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת שירצה ת"ל ובא בכל אות נפשו ושרת (דברים י"ח), ומנין שעבודתה ועורה שלו, פירש"י עבודתה: שכר עבודתה דהיינו בשרה, וכן פי' הרמב"ן (ויקרא ז' ט') שהקרבנות והמנחות לכהנים בשכר ההקרבה, לאפוקי מדעת הרשב"א (מובא בשטמ"ק בסוגיא שם) שאכילת כהנים ג"כ עבודה היא, ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו (במדבר ה' י') הא כיצד אם היה בעל מום

נותנה לכהן שבאותו משמר ועבודתה ועורה שלו, פירש"י בד"ה אם היה בעל מום, ראוי לאכול ואין ראוי להקריב אין יכול לעשות שליח להקרבה מי שירצה אלא נותנה לבני המשמר, והואיל והוא ראוי לאכול קרינן ביה ואיש את קדשיו, לפיכך עבודה ועורה שלו. ואם היה זקן או חולה נותנה לכל כהן שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר.

ופריך האי זקן או חולה היכי דמי, אי דמצי עביד עבודה עבודתה ועורה נמי תיהוי ידידה, ואי דלא מצי עביד עבודה שליח היכי משוי. אמר רב פפא שיכול לעשות ע"י הדחק עבודה דכי עביד ליה ע"י הדחק עבודה היא ומשוי שליח, אכילה דכי אכיל ע"י הדחק אכילה גסה היא ואכילה גסה לאו כלום היא, משום הכי עבודתה ועורה לאנשי משמר, ומפרש רש"י ואם היה זקן נותנה להקריב לכל כהן שירצה דהוא חזי לעבודה מצי לשוייה שליח, ועבודתה ועורה לאנשי משמר, דכיון דלא

מצות 'תקיעה', הרי זה מצוה שבגופו. ומתוך שם עפ"י התוס' רי"ד בקידושין, דהכלל שא"א לעשות שליח, דרך כאשר המשלח אין עושה כלל את המצוה כל עיקר, אבל באופן שהמשלח עושה ג"כ חלק מהמצוה, אז אפשר לעשות שליח. והכא הרי גם המשלח עושה חלק מהמצוה היינו השמיעה, וא"כ אפשר לעשות שליח על התקיעה, ע"כ.

* ראוי לציין מה שהובא בביתו נאזה קודש לחודש תשרי, בהערות שבשולי הספר (עמ' תתע"א) כסעד לדברי רבינו המחבר זצ"ל, את דברי השו"ת אהל אברהם להגה"ק רבי אברהם שאג זצ"ל שהיה תלמיד מובהק למרן החתת"ס זי"ע (סי' א') עיי"ש, המחדש שם בא"ד דבתקיעת שופר יש שני חלקי מצוות, התקיעה והשמיעה. וא"כ צ"ע איך יכול להוציא אחרים

דלא חזי לאכילה לא משוי שליח
לאכילה, ע"כ. (עי' ברמב"ם הל' בלי המקדש
פ"ד הל' ז' - ח' ומזה שהשיג עליו הראב"ד).

הרי לנו סוגיא מפורשת דאפשר
לעשות שליח במצות הקרבת קדשים,
ואפילו במצוה שבגופו דהיינו אכילת
בשר הזבח שמצוה שבגופו הוא
דילפינן מן המקרא שעבודתה ועורה
שלו, אלא בזקן וחולה כיון דאכילה
ע"י הדחק היא לא הוי אכילה, א"כ
אין הזקן וחולה יכולים לקיים המצוה,
לכן לא משוי שליח לאכילה כפירש"י.
משמע דאם הוא ראוי לאכילה, יכול
הכהן לעשות שליח לאכילת הבשר
של קרבנו, וכן נמי בעל מום לענין
אכילה דראוי הוא לאכול קדשים לכן
עבודתה ועורה שלו, ויכול גם ליתנו
לאכול לכל כהן שירצה, דדוקא בלא
חזי לאכילה אינו משוי שליח לאכילה.
הרי מוכח דיכול לעשות שליח במצוה
שבגופו. גם מהא דאמרינן הטעם דלא
מצי משוי שליח באכילה אצל זקן
וחולה משום שהוא אינו ראוי לאכילה,
משמע שזה כשאר דין שליחות
דבמקום שאינו ראוי לעשות בעצמו לא
מצי משוי שליח, אבל לא קאמר
דמשום מצוה שבגופו הוא לכן לא
משוי שליח לאכילה, משמע דמהני
שליחות אף במצוה שבגופו.

בעוסקי עתה בכתיבה זו מצאתי
במהרי"ץ חיות שהקשה בסוגיא דידן
ו"ל: יש להתעורר דאם המצוה דווקא
על הכהן היכי אפשר שיעשה שליח
הרי הוי מצוה שבגוף, וכמו שאין
באפשרות לעשות שליח שיאכל מצה
ומרור עבורו, כן אין אפשרות שיעשה
שליח שיאכל קדשים עבורו, עיי"ש מה
שהקשה עוד, ולא תירץ ע"ז כלל.

הקרבת הקרבן או אכילת הקרבן
הוי חלק מחלקי המצוה לכן
אפשר ע"י שליח

אמנם לפי דברי החלקת יואב
הנ"ל מתורץ שפיר כנ"ל, ואדרבא מגמ'
זו יש ראייה מכרעת למה שחידש וחילק
בדין שליחות במצוה, שדווקא במצוה
אשר השליח עושה את כל המצוה
והוא אינו עושה כלום, בזה לא מצי
משוי שליח, משא"כ במצוה שיש בה
כמה חלקים ופרטים והוא עושה גופה
של המצוה לחלקיה ופרטיה, ורק בחלק
או פרט ממנה עושה שליח, בזה שפיר
מועיל שליחות. והראיה לזה מהא דכהן
מצי למשוי שליח להקרבה בקרבן דילי'
כשהוא ראוי לעבודה, וכן לאכילת
בשר הזבח כשהוא ראוי לאכול, הגם
דמצוה שבגופו הוא, אע"כ כיון דמצות
הקרבן יש בה כמה חלקים ופרטים:
סמיכה, שחיטה, זריקת הדם, אכילת

הזבח, וכיון דהוא עצמו מקדישו ובהכרח בעצמו סומך את ידיו, שאינה נעשית ע"י שליח, דאחמעט מוסמך ידו ולא שליח, לכן יכול שפיר אח"כ לעשות שליח להקרבה בזמן שהוא ראוי, ואפילו ע"י הדחק כגון בזקן וחולה, וכמו"כ באכילת הזבח שהוא חלק מן הקרבן כגון בבעל מום, שהוא בכלל ואיש את קדשיו לו יהיו, ושליו הוא, דראוי הוא לאכול ומצי לשוויי שליח. כיון דהכתן שהוא בעל הקרבן עוסק ג"כ במצות הקרבן.

אשר ה' יצאנו
לפי האמור, מיושב קושיית

המהרי"ץ חיות דשפיר יש לחלק בין אכילת קדשים דאפשר לעשות ע"י שליח, לאכילת מצה דאי אפשר, כיון דאכילת מצה היא 'כל המצוה' (של בערב תאכלו מצות), נמצא שאם אחר אוכל מצה במקומו הוא לא עשה כלום. כמו"כ בנטילת לולב כיון דאגבהיה נפיק ביה (סוכה דף מ"ב ע"א, רמב"ם הל' לולב פ"ז ה"ט) נמצא דבהגבהתו קיים כבר את 'כל המצוה', משו"ה ודאי אי אפשר לעשות שליח.

ע"י בשו"ת חתם סופר (שם) שחוכך בדבר אם אפשר לעשות בו שליח. ולדברינו אין מקום להסתפק דודאי בלולב לא מצי למשווי שליח משום דאין בו חלקי מצוה. וגם הנענועים אינם

עיקר המצוה אלא קיום מצוה כהלכתה כלשון הרמב"ם, ומכ"ש לפי מש"כ בהגה"מ (שם אות ט') בשם רבינו שמחה דנענועים לאחר נטילה לא מצינו לא בבבלי ולא בירושלמי ולא בתוספתא ואינו אלא מנהג עיי"ש. א"כ אם ממנה שליח, השליח יהיה עושה את כל המצוה והוא לא יעסוק כגוף המצוה כלל, ולכן פשוט דלא שייד בלולב דין שליחות כלל וכלל. משא"כ באכילת קדשים אפי' אם עושה שליח על האכילה הרי הוא עושה בעצמו המצוה בשאר חלקי ופרטי הקרבן.

חלק העיקרי של המצוה צריך לקיים בעצמו ולא ע"י שליח

והנה נקוט כלל זה בידך בכל דברינו בנושא זה, דהא דנתברר לן דיכול לעשות שליח לשינה בסוכה, הדגש הוא דדוקא שינה או טיול וכדו' אבל לא אכילה, דודאי שצריך לעשות בעצמו את החלק העיקרי של המצוה, ולכן לא מבעיא אכילת פת בליל הראשון שהוא חייב בעצמו מן התורה ובלאו הכי לא סגי, אלא אפילו כשאוכל אכילת קבע בשאר ימים, כיון דאיתא ברא"ש (שם) בשם ר"ת דדעיקר הקבע שאדם עושה בסוכה היא אכילה, אבל שאר טיול ושינה שעושים בסוכה מפלים לגבי אכילה

המצוות השייך לגבם מן ההכרח שיעשו הבעלים בעצמם, ולפי"ז צריך לומר ג"כ בחטאות ואשמות של כהן חולה או זקן שלפי הדין יכול ליתנם להקריב למי שירצה, אבל פשוט שאת סמיכת הקרבן צריך שיעשה הכהן שהקרבן שלו לבדו.

(אמנם אפשר להוסיף בדרך פטפוטי דאורייתא דלכאורה קשה מידי אחריתי, איך יכול לעשות שליח לשינה בסוכה, הרי השליח צריך לישון בסוכה בעצמו משום חובה דנפשיה, ואיך ^{אמור וזכור} ^{מח"ס 1234567} יעלה מצוה זו עבור המשלח, והמשלח עוד מקבל שכר מצוה, (כפי שיבואר להלן). והנלע"ד לתרץ דאיתא בתורת כהנים (פ' אמור פרשתא י"ב, י"א) בהוציא את העם מארץ מצרים, מלמד שאף הסוכה זכר ליציאת מצרים ע"כ. ובטור ריש הל' סוכה (סי' תרכ"ה) תלה הכתוב מצות סוכה בזכרון יציאת מצרים. ועיין בב"י, וכמה שכתב הב"ח בכוונת הטור, והעלה שצריך לכוון בישיבת סוכה שציוונו הקב"ה לישב בסוכה 'זכר ליציאת מצרים', (עיין מג"א וט"ז שם).

א"כ ילפינן ופסקינן דמצות סוכה לזכרון אתי, וכיון דיש לנו כלל דזכרון אחד עולה לכאן לכאן, והמקור לזה בגמ' (עירובין דף מ' ע"א), ונפסק כן בשו"ע (סי' תקפ"ב ס"ו) לענין דאין מזכירין ר"ח

ופטרתן מברכה. ומהאי טעמא סובר ר"ת שאין מברכין על השינה בסוכה. ועי' גם בברכות (דף י"א ע"ב בתוס' ד"ה שכבר) וכן פסקו המחבר והרמ"א (סי' תרל"ט סעיף ח'), וכיון דנפסק דבאכילה הוא עיקר הקבע לענין ברכה, משו"ה אם יאכל במשך כל החג כשיעור המחייב סוכה, בהכרח צריך שיאכל בעצמו בסוכה ולא ע"י שליח, דחלק העיקרי צריך שיעשה בעצמו, והוא הדין בשאר מצוות שיש בה חלקים צריך שיעשה בעצמו חלק העיקרי של המצוה, ואילו שליחות מועיל כאמור רק באחד משאר חלקי המצוה.

ונ"ל דגם החלקת יואב סובר הכא, דכשתדייק בלשונו תמצא שכתב: "שהוא צריך לעסוק בעצמו בגופו של מצוה להיות נמנה על הפסח ולאכלו, וכן בסמיכה", עכ"ל. והרי הסמיכה היא התחלת המצוה שבקרבן שנעשה ע"י הבעלים דווקא ולא ע"י הכהנים כנ"ל, (וע"ע רש"י ערכין דף ב' ע"א), וכן בקרבן פסח שאין בו סמיכה ההתחלה היא מה שנמנה על הפסח, ואלו הם חלק העיקרי של המצוות שנעשות ע"י הבעלים ולא ע"י שליח, וכן אכילת קרבן פסח חשוב לעיקר המצוה ואין לעשותו ע"י שליח. הרי לנו דגם החלק"י סובר דחלק העיקרי של

בר"ה, דכיון דאומרים יום הזכרון הזה עולה גם לר"ח, דכתיב ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וגו' והיו לכם לזכרון, א"כ הוא הדין במצות סוכה דגם היא מצוותה היא לזכרון, דעולה לכאן ולכאן, כלומר לשליח שישן בסוכה גם משום חובה דנפשיה וגם בשביל המשלח, ולא נגרע משניהם שכר המצוה, וכע"ז איתא באחרונים (כנסת יחזקאל, מובא בבאה"ט אר"ח סי' קל"ב סק"ה) לענין קדיש על אביו ואמו שנפטרו יחד, דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, וע"ע באחרונים לענין קדיש עבור שני בני אדם שמתו, אם שניהם מקבלים השכר ואחד מהם לא נגרע).

אמנם נזדמן לפני עתה ספר מנחת אשר עמ"ס ב"ק מאת ידידנו ש"ב הרה"ג מוה"ר אשר ווייס שליט"א, וראיתי שכתב (סימן ס"ח) דלאו מדין שליחות אתינן עלה בסוגיין הנ"ל בב"ק, ומבאר הא דאיתא התם דזקן וחולה דלא מצי לעבוד עבודה אינו יכול לעשות שליח, לאו משום חסרון כח שליחות, אלא הביאור הוא כך, דכל זמן שהכהן יכול להקריב בעצמו אינו חייב למוסרו לאנשי משמר, דהתורה נתנה לו רשות להקריב בעצמו, דילפינן מ'איש את קדשיו לו יהיו', יכול למסור אף לאחרים, כמו שיכול אדם למסור

שאר זכויותיו לאחרים, ולמנות אחר במקומו אף בלא דין שליחות, כיון שאינו מפסיד בזה לאנשי משמר שהרי יכול להקריבו בעצמו. אבל כאשר הוא עצמו לא מצי עביד מכל סיבה שהיא, שוב אינו יכול למנות ולמסור לאחר כיון שיש בזה הפסד לאנשי משמר הזכאים להקריבו, אך מסירה זו לאחרים אינו ענין כלל לגדר שלוחו של אדם כמותו, אלא מדובר ממצאות של מינוי אחר, ולא מדין וגדר שליחות כ"ל.

ודבר זה מוכח מגוף הסוגיא דאף באכילה למדנו גדר זה, שאם יכול לאכול בעצמו נותן לאחר זכות האכילה, אבל בזקן וחולה אף שיכול לאכול ע"י הדחק כיון דאכילה גסה לא שמיה אכילה אינו נותן לאחרים. וברש"י כתב גם בזה דכיון דלא מצי עביד לא משוי שליח, והרי באכילה בודאי לא שייך גדר שליחות כלל, ואף באכילת חיוב אין בו שליחות, ועל כרחך דלא מיירי מדין שליחות אלא מ'זכותים', דכל היכי דמצי במציאות לעשות ולאכול, מצי ליתן לאחרים זכותו כיון שאינו מפסיד את אנשי המשמר, וכל היכי דלא מצי עביד ואכיל זוכין בזה אנשי המשמר לכן אינו ממנה אחרים תחתיו. שוב ראיתי שאף הנודע ביהודה (במהדר"ת אה"ע סי' ס"ט)

שנתערב ולדה בולד שפחתה אין
נותנים להם קדשים [להקריב] ואין
מוציאין שלהם מידיהם. פירש"י: אם
היו חייבים חטאת או אשם או עולה
אין כופים אותם לתת לאנשי משמר
ול להיות עבודתם ועורם לאנשי משמר
דכל חד אמר אנא כהן, ותניא (ב"ק דף
ק"ט ע"ב) מנין לכהן שבא ומקריב
קרבותיו כל שעה שירצה וכו', ומנין
שעבודתם ועורם שלו וכו', והתערובות
הללו הואיל והאחד מהם כהן אין בי"ד
יכולין להוציא מידם בעל כרחם ולתתן
לאנשי משמר, אלא יקריבו קרבותיהן
ויחזרו להם הכשר והעור ויתנום לכל
מי שירצו, או הללו יעשו שליח כל כהן
שירצו להקריב את קרבנם וכו', לישנא
אחרינא וכו', ע"כ פירש"י.

והנה רש"י הקשה על לשון
הראשון מדאמרינן בהגוזל (ב"ק דף ק"י
ע"א) דהיכא דלא מצי עביד עבודה,
שליח נמי לא מצי משוי ע"כ. ועיין
בתוס' (שם, ד"ה ואין מוציאין) דגם הר"י
סובר כרש"י ומתרץ מה שהקשה רש"י
דשאני הכא אם יבא אליהו ויאמר
שהוא כהן, היה ראוי לעבוד עבודה
כמו חולה וזקן שנותן לאיזה משמר
שירצה, הואיל וע"י הדחק ראוי
לעבודה, וכן מצא ה"ר אלחנן בהדיא
בירושלמי (שם פ"א ה"ו) דהתערובות
עבדינן להו כחולה וזקן.

כתב לכאר הסוגיא כן, ע"כ תו"ד.
כע"ז ראיתי שכתב ידידנו הרה"ג
מוה"ר חיים צבי שפירא שליט"א
בספרו מערכות חיים, ומביא את דברי
הנודע ביהודה הנ"ל. אך עיינתי בדברי
הנודע ביהודה, ואין משמעות דבריו
בסברתם, ובהמשך נחזור לדון בזה.

ובעצם תמה אני איך אפשר לומר
דסוגיא דידן לא מיירי מדין שליחות
אלא מ'זכותים', דהתורה נתנה לו
רשות להקריב, והתורה נתנה לכהן
'רשות להעביר זכות זה לאחרים',
דמשמעות סוגיא דידן אינו כן, דמוכח
בבירור שמדין שליחות אתינן עלה,
מדנקט בכל הסוגיא הלשון שליחות
כמו שהעתקנו לשון הגמ' לעיל כשדנה
הגמ' על חולה וזקן, וכן מפירש"י על
בעל מום נקט הלשון שליח, ותימה
לומר דכל הני לשונות לאו דווקא נינהו.
ובספר מנחת אשר (שם) מביא בעצמו
הבית מאיר (אבה"ע סי' קי"ט) שהוכיח
מסוגיין הלכה לענין שליחות עיי"ש.
משמע דג"כ הבין דפשטות הסוגיא
אתי מדין שליחות.

הסוגיא בב"ק הוי דווקא מ"מ
שליחות ולא פתם העברת זכות

כדי להוכיח דברינו אלה
ואמיתתם, נלע"ד להביא הא דאיתא
במשנה מס' יבמות (דף צ"ט ע"ב) כהנת

הנה מצאנו בפי' ברש"י ותוס' ביבמות שנתקשו בדין שליחות לגבי התערובות ששלחו להקריב קרבן שדינם לשלוח כל כהן שירצו, דלכאורה זה קשה מדיני שליחות שרש"י הביא ממס' ב"ק (שם) דכל היכא דלא מצי עבד, לא מצי משוי שליח, והתוס' הביאו תירוץ דנחשב מצי עבד עבודה ע"י הדחק כחולה וזקן, וכ"ה בירושלמי. משמע להדיא מדבריהם דגם חולה וזקן מדיני שליחות באו ולא רק העברת זכותים.

עוד כתב המנח"א (שם) להעיר על שו"ת מהר"י ברונא (סי' ע"ד) שכתב על מי שקנה עליה לתורה אם יכול למנות אחר תחתיו, ומסיק דאם יכול לעלות בעצמו יכול לשלוח אחר תחתיו, אבל אם הוא חולה ואינו יכול לעלות בעצמו אז אינו יכול לשלוח אחר במקומו, והוכיח זאת מסוגיין דב"ק דאמרינן דאם הזקן וחולה לא מצי עבד עבודה לא מצי משוי שליח, ע"כ תשו' מהר"י ברונא.

ובתב עליו המנח"א דגראה לחלק בין שאלתו לגבי עליה לתורה לבין הסוגיא דב"ק, דעליה לתורה שקנה בכספו הרי הוא שלו, ובודאי יכול לכבד אחרים בשלו, כמו שיכול לקנות

עליה לכהן ולוי אע"פ שהוא בעצמו אינו יכול לעלות כהן או לוי, משא"כ בסוגיין דב"ק אין לו זכות בהקרבן אלא דגזה"כ הוא דאיש את קדשיו לו יהיו, בזה אמרינן דכיון שיכול בעצמו להקריב ואינו מפסיד לאנשי משמר כשיתן לאחר להקריב, אז יכול לשלוח אחר, ואם אינו יכול להקריב בעצמו ומפסיד לאנשי משמר שהם הזוכים בו כשאינו יכול להקריב, ואם יתן לאחר מפסיד להם, בכה"ג אינו יכול לתת לאחר, כיון דלא הוי שלו ממש, ואין לו אלא זכות להקריב כשיכול, אך אינו שלו בקנין כמו בעליה לתורה דקנאו להיות שלו, לכן יכול ליתן לכל מי שירצה עכ"ד.

והנה בביאור זה נמי יש להביא ראיה מהסוגיא דיבמות, דהקרבן כן שייך להכהן כקנין כספו, כמו עליה לתורה, דהרי איתא התם דהתערובות נתנו קרבניהם להקרבה, ואח"כ מחזירים להם הבשר והעור שיתנו לכל מי שירצו, ולכאורה היה שייך לומר להם דהמוציא מחבירו עליו הראיה, דמאחר שהגיע לידי כהנים המקריבים לא יצטרכו להחזיר להתערובות מספק, אע"כ נראה דהקרבן הוי ממון הכהן, ואז ממילא לא שייך בכלל לומר המע"ה, אלא אדרבה עדיין לא יצא

מרשותם, דגם ההקרבה עשו הכהנים בשליחותם ושליחו כמותו, לכן צריכין להחזיר להם הבשר והעור.

הרי שנתברר היטב מרש"י ותוס' דהן בהקרבה והן באכילת הקדשים יש שליחות לכהן בקרבן דיליה ואפילו באכילה שהיא מצוה שבגופו. מכל זה מוכח כהחלקת יואב וכנ"ל. וכבר הזכרנו שמהתוס' רי"ד בעצמו מדויק שסובר כן.

כוונת הנודע ביהודה בפי' הסוגיא, וכ"ה במנחת חינוך

והנה מש"כ לעיל בדברי הנודע ביהודה (שם) שאין הכוונה בדבריו כפי שביארוהו המנח"א ומערכות חיים הנ"ל, ואין להעלות על הדעת כלל שנעלם מהנוכ"י המשנה הנ"ל במס' יבמות ורש"י ותוס' שם, והשווה הני תערובות כחולה וזקן, דתנן אין מוציאין את שלו מידו ונותנו לכל כהן שירצה להקריב, מדין שליחות. לכן אני אומר, אדרבה הנודע ביהודה כתב להיפך, דז"ל: דהכהן בעל הקרבן יכול לומר לאנשי המשמר מה הפסד יש לכם הלא אי בעינא מקריבנא אנא ואין לכם חלק בו, ומה הפסד יש לכם במה "שאני משוי שליח במקומי" אבל כשהוא חולה או זקן ואינו יכול לעבוד עבודה

בעצמו, ממילא זוכים בו בני המשמר, ולא מצי משוי שליח להפקיע זכותם. והרי זה דומה למש"כ הרא"ש במס' גיטין (דף י"א ע"ב) גבי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דאפילו שויה שליח לא מהני, דלא מצי משוי שליח לחוב לאחרים עכל"ק.

ונראה לי ברור ממש"כ שיכול לומר לאנשי משמר "אני משוי שליח במקומי" שמדין שליחות אומר להם כן, כיוון דראוי לעבוד יכול לעשות שליח, ומה שנקט דאומר להם "מה הפסד יש לכם וכו'" נקט זה משום ביאור דבריו בסיפא, דבחולה או זקן במקום שאינו יכול לעבוד אפילו ברוחק לא מצי משוי שליח כיון דהוא בעצמו אינו ראוי לעבוד, אין הכוונה מדין שליחות כמו שכתב לו השואל, אלא מכיון שהוא בעצמו אינו ראוי להקרבה ממילא עוברת הזכות להקריב רק לאנשי משמר ואינו יכול להפסידם, ובמקרה זה זקן וחולה דינו כישראל שזכות הקרבנות היא רק לאנשי משמר, ובעיקר בא להשמיענו רק בזקן וחולה שאינם יכולים להקריב, ודינם כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים שאינו יכול אפילו ע"י שליח, וגם אם עשו לא מהני. אבל בתחילת דבריו מודה הנוכ"י דכהן בריא השולח קרבנו להקרבה ע"י

מי שירצה בוודאי מדין שליחות הוי, ^{א"ת 1234567} לישון בעצמו בסוכה, והיה פטור כמ"ש: "אני משוי שליח במקומי", הרי מבוארים גם דברי הנוב"י.

והנה זה עתה מצאתי במנחת ^{חנינוך} (מצוה תק"ט) שכתב וז"ל: ופשוט דלשיטה זו, ה"ה דיכול ליתן עבודתה ועורה למי שירצה, כיון דשייך לו יכול לעשות שליח וכו', משמר המהורים יכולים ליתן הקרבן לכל מי שירצו, וגם האכילה, כי הקרבן שייך להם לגמרי ואין שום אדם יכול לרחותם, אבל הם עצמם יכולים ליתן לכל מי שירצו, כי שייך להם. וזה פשוט, עכ"ל.

תורה להשי"ת שנתלכנו הדברים, וגם מהמנחת חנינוך מפורש דיכול לעשות שליח גם בהקרבת קדשים וגם באכילתן שהיא מצוה שבגופו ואין חילוק. מכל זה מוכח דדברי החלקת יואב הם יסוד להבנת כמה סוגיות בש"ס, והוא הדין לענין שינה בסוכה כאמור.

אחר שנתברר שפיר דאפשר לעשות שליח במצוות, וישנן אופנים שאפילו במצוה שבגופו יוכל לקיימן ע"י שליח, כולל שינה בסוכה, עדיין יש לבאר ולמצוא טעם מדוע אילץ כ"ק מרן אא"ח זי"ע את עצמו להדר לקיימה דייקא באופן כזה שע"י שליח, והרי ודאי שמאיזה סיבה שהיא לא היה יכול

לישון בעצמו בסוכה, והיה פטור מדינא, א"כ מאי דוחקיה לשליחות זו. וי"ל מה שנלע"ד, דמרן הקדוש זי"ע עשה כן בדווקא משום חביבות המצוה של שינה בסוכה דהוה חביב ליה מאוד, דבוודאי היה מקיים בעצמו מצות שינה בסוכה במסי"ג כדרכו בקודש, אלא דהיה חושש משום דברי הרמ"א (סי' תרל"ט ס"ז גבי מצטער מחמת גשמים) דכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא הדיוטות, וכתב בתשו' עולת שמואל (סי' צ"ח), (מובא דבריו בביה"ל ד"ה וכל), דזה הכלל הוא דווקא במקום שיש צד איסור כמו במצטער, דהוי חילול יו"ט, ואפילו בחוה"מ חייב לכבדו וכו'. לפי"ז י"ל דכ"ק אא"ח מרן זי"ע סבר דאסור לו להחמיר ולישון בסוכה בגלל חשש איסור, וכיון דמשו"ה לא היה יכול לקיים בעצמו המצוה בפועל ממש, לכן עשה שליח, כיון דשלוחו של אדם כמותו, וגם המשלח מקבל שכר מצוה כאילו הוא בעצמו עשה המצוה, וכמו שהוכיח בן הכו"פ (יו"ד סי' ב"ח ס"ק ג'), לגבי מצות כיסוי הדם, ומילת אבי הבן. הוא הדין לגבי שינה בסוכה.

אך עצה זו מהני דווקא לגבי סוכה, משא"כ גבי תפילין, דמצטער פטור מן התפילין (סי' ל"ח ס"ט וברמ"א

ס"א), אפילו הכי במצטער אינו מועיל שליחות כלל, ולא תימא שהשליח יקיים רק חלק מהמצוה בשליחותו ע"י שיניח רק תפילין ש"י או רק תפילין ש"ר, כיון דדעת רוב הפוסקים דתפילין ש"י וש"ר שתי מצוות הן, כפי שפסק המחבר (או"ח סי' כ"ז ס"א), א"כ אף אם יניח השליח תפילין א' או של יד או של ראש אין זה נחשב רק חלק ממצוה אלא מצוה שלימה, א"כ השליח מקיים את כל המצוה והמשלח אינו עושה כלום, ממילא אינו יכול לעשות שליח במצוה כזו וכנ"ל.

בשלהי המכתב הנני לציין דהגם שמרן א"ח זי"ע נקט לגבי כיסוי הדם כסברת ושיטת התבואות שור דפליג

על הכו"פ, (כבר הארכנו מזה במקו"א ואבה"מ), וסובר דשרי לפרקים לכבד למי שמהדר לקיים מצוה זו, וכ"ש אם הוא גדול, דיש עי"ז ג"כ כבוד למצוה, אבל בדרך כיבוד דווקא ולא בדרך שליחות, וכפי שהייתי נוכח מדי שנה בעריוה"ק במעמד שחיטת הכפרות אצל מרן א"ח זי"ע, וראיתי שדקדק שהשוחרט יאמר כך בלשון 'כיבוד' דווקא, מ"מ במקרה דנן במצות שינה בסוכה, דאי אפשר באופן אחר רק ע"י שליחות לקיים המצוה של שינה בתוך הסוכה, לכן סמך בזה על דעת הכו"פ דסובר דע"י שליחות דווקא אפשר לעשות המצוה ע"י אחרים ולזכות גם בשכר המצוה ולא ע"י כיבוד.

החלק השני

ולסיום האיגרת הזאת יאמר ויודגש דידוע ומפורסם שמעכ"ק חא"ח מו"ר מרן הקדוש זלוקלה"ה זיעוכ"י כל עניניו ודרכי הנהגותיו היו טמירים ונעלמים בדחינת הנע לכח עס ה' חלוקיד. וכפי שמרגלח צפ"ק בשם רבינו הקדוש הרבי ר' אלימלך זיעוכ"י: שצריך להיות 'הנע בתוך הנע'. וכל היום היה ביחודים עליונים גבוה מעל גבוה, שאין לאנשים כערכנו כלל מושג בהם, וגם כל שצילי ההלכה היו נהירין ליה, ובכלל זה נמי הלכות שינה בסוכה והמסתעף. אע"פ דבדאי היו לו בזה נמי ענינים גבוהים ונסתרים, בכל זאת ניסיתי לפי דעתי הקצרה למלא יסוד ושורש למנהגו זה במסגרת ההלכה. אבל ברור מכיון דשליחות לענין שינה בסוכה אינו מוזכר במפורש בדברי הפוסקים אין לאחרים לעשות זאת, כי מי יוכל להתדמות לאיש אשר רוח חלוקים בו.

